

ZOOGDIERCONGRES IN SPANJE

Vilmar Dijkstra

In juli 1998 werd in Santiago de Compostela een Euro-Amerikaans zoogdiercongres gehouden. Het congres werd georganiseerd door de 'Sociedad Espanola para la Conservacion y Estudio de los Mamiferos', de 'Societas Europaeae Mammalogia' en de 'American Society of Mammalogy' en was groot van opzet. De ongeveer 900 deelnemers hadden de keus uit 350 praatjes en 400 posters, 'praatjes op het behang'. Ook de VZZ presenteerde zich met een poster, over de aantalsontwikkeling van de uitgezette bever in de Biesbosch. Hier enige aandacht voor enkele voor Nederland en Vlaanderen interessante verhalen en posters.

In Shetland hebben otters niet alleen last van koud, maar ook van zout water, dat het isolerend vermogen van hun vacht aantast. Foto Vilmar Dijkstra

Otters houden niet van koud water

Hans Kruuk hield een praatje over de energie-uitgave van de otter *Lutra lutra* tijdens het fourageren en de consequenties daarvan voor bescherming en beheer. Uit zijn onderzoek in Schotland en op Shetland bleek dat het de otter veel energie kost om in water te fourageren. De otter heeft nauwelijks onderhuids vet, wat in het water bijna onmisbaar is voor een goede warmte-isolatie, een dichte vacht helpt niet veel. Het blijkt dat de otter zijn stofwisseling - en daarmee zijn lichaamstemperatuur - al

voor het fourageren verhoogt om in het water op temperatuur te kunnen blijven. Tijdens het zwemmen kan de lichaamstemperatuur zakken met 2,3 °C per uur, uiteraard afhankelijk van de watertemperatuur. Kruuk berekent dat bij een watertemperatuur van 10 °C het fourageren voor otters oninteressant wordt als er minder dan 70 kJ/kg/h (kiloJoule per kilogram per uur) aan vis wordt gevangen. Om jongen te kunnen krijgen en groot te brengen dient er echter minimaal twee tot drie keer zoveel gevangen te worden. Dit betekent dat er een behoorlijk voedselaanbod moet zijn van energierijke vis (zoals paling), wil een otterpopulatie zich kunnen uitbreiden of zich in stand kunnen houden.

Op de vraag hoe hoog hij de kans van slagen acht van de voorgenomen herintroductie van de otter in Nederland zegt Kruuk dat daar moeilijk een uitspraak over te doen valt, maar dat hij zich zorgen maakt over de verkeersintensiteit in en rond het uitzetgebied, Zuidelijk Friesland en Noordwest Overijssel, en hij vraagt zich af of het voedselaanbod groot genoeg en van voldoende kwaliteit is. Meer over het bovenstaande otteronderzoek is te lezen in Kruuk (1995).

Monitoring via uitwerpselen

Een ander praatje over otters door Sean Cahill liet zien dat niet zo maar kan

worden aangenomen dat als er meer uitwerpselen (bij otters 'spraints' genoemd) worden gevonden het aantal individuen ook toeneemt. Sterker nog, in dit geval bleek het aantal otters af te zijn genomen terwijl de spraint-activiteit toenam. Daarbij moet echter vermeld worden dat het hier om een bijzondere situatie ging, waarbij een stuwmeer in Spanje drie keer werd schoongespoeld om het sediment te verwijderen. Daardoor nam het voedselaanbod voor de otters af en tevens het aantal otters. Het zou kunnen dat de verhoogde spraint-activiteit bij het lagere aantal individuen veroorzaakt werd doordat territoriumgrenzen opnieuw vastgelegd moesten worden.

Er worden echter al langer vraagtekens geplaatst bij het gebruik van het aantal uitwerpselen als maat voor het aantal individuen bij otters (zie bijvoorbeeld Mason & MacDonald 1987 versus Kruuk & Conroy 1987). Deze methode moet dan ook met enige voorzichtigheid gebruikt worden, en nader onderzoek bij de verschillende soorten lijkt geen overbodige luxe.

Activiteit van boommarters

Een aardig onderwerp op poster betrof het onderzoek naar boommarters *Martes martes* in het Bialowieza-'oerbos' in Polen door Andrzej Zalewski. Tussen 1991 en 1997 onderzocht hij het activiteitspatroon van 14 gezenderde boommarters. In het voorjaar bleken de mannetjes ($n=6$) een activiteitspiek tussen 20:00 en 00:00 te laten zien. In de zomer, herfst en winter was er een dubbele activiteitspiek (18:00-22:00 en 02:00-04:00). De vrouwtjes ($n=8$) bleken in het voorjaar geen duidelijke activiteitspiek te vertonen, waarschijnlijk vanwege het verzorgen van de jongen. In de zomer hadden ze een piek tussen 20:00 en 00:00, dezelfde periode als bij de mannetjes in het voorjaar, en in de herfst en winter een dubbele activiteitspiek tussen 18:00 en 20:00 en tussen 02:00 en 06:00.

Het ziet er dus naar uit dat in de zomer, de herfst en de winter de vrouwtjes en de mannetjes deels op andere tijden jagen. De vraag is of dit te maken heeft met het ontwijken van voedselconcurrenten, met een andere voedselkeuze, waarbij een prooi op een ander tijdstip beter te bemachtigen is, of dat er andere redenen zijn. De duur van de dagelijkse activiteit varieerde aanzienlijk gedurende het jaar van 2,5 uur per dag

Enkele beverkenneren op excursie bij de NW-kust van Spanje, op zoek naar sporen van bevers 'op hoogte'.
Foto Vilmar Dijkstra

in februari/maart tot 12 uur per dag in juni/juli.

Zalewski keek ook naar de dagrustplaatskeuze. Daarbij viel op dat de vrouwtjes het gehele jaar door voornamelijk gebruik maakten van holle bomen (55 tot 90 %, 586 waarnemingen), terwijl de mannetjes beduidend minder gebruik maakten van holle bomen als dagrustplaats (20 tot 60 %, 1095 waarnemingen) en meer gebruik maakten van vogel- en eekhoornnesten (30 tot 75 %). Ook een gezenderd boommartermannetje op de Veluwe bleek vooral van nesten gebruik te maken (46 %, 555 waarnemingen) en in mindere mate van holle bomen (8 %) (mededeling Gerard Müskens).

Uit een gesprek met Zalewski bleek dat alle nesten met juvenielen die hij in de onderzoeksperiode vond zich in holle bomen bevonden, met name in eik en linde. Op de opmerking dat in Nederland ook nesten worden aangetroffen in gebouwen en dat er jaarlijks juvenielen gevonden worden die uit holle bomen zijn gevallen, werd verrast gereageerd. Dat was bij zijn weten in Polen nog nooit waargenomen. Meer interessante bevindingen over de gezenderde boommarters zijn te vinden in Zalewski (1997).

Bever maakt 'come-back'

Voor de bevers *Castor fiber* en *Castor canadensis* was een aparte vergadering (symposium) georganiseerd, net als

voor de wolf *Canis lupus*. De praatjes en posters gingen over een grote verscheidenheid aan onderwerpen. Het algemene beeld in zowel Amerika als Europa is dat het goed gaat met de bever. Na in veel landen en staten (bijna) te zijn uitgeroeid, heeft de bever een opmerkelijke 'come-back' gemaakt (zie ook Nolet 1997). In veel landen waar de soort is geherintroduceerd, is men inmiddels weer begonnen om de bever te bejagen, deels omdat het een aantrekkelijke soort is om te bejagen, deels omdat er sprake is van overlast en schade aan infrastructuur, land- en bosbouw.

Een van de voordrachten betrof een onderzoek in Amerika (New York) naar groepsamenstelling, groepgrootte en territoriumgrootte in een climax-populatie, waarvan de uitkomsten vergeleken werden met andere Amerikaanse beverpopulaties. Het bleek dat in de verschillende familiegroepen regelmatig meer dan twee volwassen bevers (ouder dan twee jaar) aanwezig waren. Het betrof driejarige dieren die waarschijnlijk vanwege de hoge dichtheden geen eigen territorium konden vinden en daarom langer bij de ouders verbleven. Doorgaans vertrekken bevers op tweejarige leeftijd om een eigen territorium te stichten.

De gemiddelde groepgrootte (4,1 tot 6,1 in verschillende jaren) viel binnen de waarden die in andere populaties van Amerikaanse bevers gevonden werden. De territoriumgrootte in het onderzoeksgebied bleek tussen de 3,2 en 3,6 kilometer oeverlengte te liggen. In andere gebieden in New York bleek de territoriumgrootte 1,7 tot 8,3 kilometer oeverlengte te bedragen. Ook de Europese bever blijkt - buiten de Biesbosch - vergelijkbare territoriumgroottes te hebben (zie Novak 1987). Vergelijken we dit met de gemiddelde territoriumgrootte van de bevers in de Biesbosch (12,8 km in 1993, range 4,3-21,2), dan blijken de territoria in de Biesbosch enorm groot te zijn.

Vanaf de eerste uitzettingen, nu tien jaar geleden, lijken de territoria in de Biesbosch niet of nauwelijks kleiner geworden te zijn. De vraag is of de bevers in de Biesbosch dergelijke grote territoria nodig hebben om te kunnen reproduceren, bijvoorbeeld vanwege een lage voedselkwaliteit, of dat het veroorzaakt is door de methode van uitzetten: uitzettingen in achtereenvolgende jaren waarbij de eerst uitgezette dieren de grootste territoria claimden.

Mogelijk is het een kwestie van tijd voordat de territoria kleiner worden, waarbij door groei van de populatie de dichtheid toeneemt en daardoor de druk op de territoriumgrenzen oploopt. Voorwaarde is dan wel dat de populatie ook groeit en daar zijn in de Biesbosch enige vraagtekens bij te plaatsen. Uit het monitoringsonderzoek lijkt naar voren te komen dat de populatie niet groeit, maar zich stabiliseert. Uit gesprekken met collega-beveronderzoekers blijkt dat deze stabilisering niet hoeft te betekenen dat ook op langere termijn de groei eruit is of er zelfs een teruggang te verwachten is. Het schijnt vaker voor te komen dat de groei in opbouwende beverpopulaties moeizaam verloopt om later alsnog exponentieel te worden. Aankomende jaren zal de beverpopulatie in de Biesbosch met argusogen gevolgd moeten worden om te achterhalen of er sprake is van afname, stabilisatie of groei.

Literatuur

- Kruuk, H., 1995. Wild otters. Predation and populations. Oxford University Press, Oxford.
- Kruuk, H. & J.W.H. Conroy, 1987. Surveying otter *Lutra lutra* populations: a discussion of problems with spraints. Biol. Conserv. 41: 179-183.
- Mason, C.F. & S.M. MacDonald, 1987. The use of spraints for surveying otter *Lutra lutra* populations: an evaluation. Biol. Conserv. 41: 167-177.
- Nolet, B.A., 1997. Management of the beaver (*Castor fiber*): towards restoration of its former distribution and ecological function in Europe. Nature and environment, No. 86. Council of Europe Publishing, Straatsburg.
- Novak, M., 1987. Beaver. In: M. Novak, J.A. Baker, M.E. Obbard & B. Malloch (eds). Wild furbearer management and conservation in North America. Ministry of Natural Resources, Ontario. pp. 283-312.
- Zalewski, A., 1998. Factors affecting selection of resting site type by pine marten in primeval deciduous forests. Acta Theriologica 42 (3): 271-288.

Vilmar Dijkstra, Dijkstraat 68,
6828 JS Arnhem, tel. 026-4431826
(NL).

Dankzij een financiële bijdrage van het Wereldnatuurfonds en de Stichting FONA was het voor de VZZ mogelijk om dit congres bij te wonen. Bij de auteur zijn een overzicht en samenvattingen van de voordrachten en de posters en de adressen van de auteurs aanwezig.